

ІНВЕСТИЦІЙНА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ГАЛУЗІ

INVESTMENT SECURITY IN THE ECONOMIC SECURITY SYSTEM OF THE INDUSTRY

Денисов О.Є.

кандидат економічних наук, докторант,
Університет економіки та права «КРОК» (м. Київ)

У статті досліджено загрози інвестиційній безпеці галузей, систематизовано складники та дефініції інвестиційної безпеки. Виявлено кількісні диспропорції у структурі та динаміці інвестиційної активності іноземних суб'єктів. Визначено взаємозв'язки між інвестиційним і інноваційним складниками економічної безпеки галузі. Запропоновано комплекс напрямів та методів покращення інвестиційної безпеки галузі.

Ключова слова: інвестиційна безпека, галузь, міжнародний рух капіталу, ТНК.

В статье исследованы угрозы инвестиционной безопасности отраслей, систематизированы составляющие и дефиниции инвестиционной безопасности. Выявлены количественные диспропорции в структуре и динамике инвестиционной активности иностранных субъектов. Определены взаимосвязи между инвестиционной и инновационной составляющими экономической безопасности отрасли. Предложен комплекс направлений и методов улучшения инвестиционной безопасности отрасли.

Ключевые слова: инвестиционная безопасность, отрасль, международное движение капитала, ТНК.

The article investigates the threats to the investment security of industries, systematizes the components and definitions of investment security. Quantitative imbalances in the structure and dynamics of investment activity of foreign entities are revealed. The interrelations between investment and innovative components of economic safety of the industry are determined. A package of directions and methods for improving the investment security of the industry is proposed.

Key words: investment security, industry, international capital flows, TNCs.

Постановка проблеми. Інвестиційний складник економічної безпеки галузі забезпечує системний вплив на всі рівні економічної безпеки. Відомо, що активне інвестування стимулює зростання обсягів виробництва та національного доходу, активізує ринок праці, забезпечує соціальну сферу новими робочими місцями та збільшує доходи населення, держави та суб'єктів господарювання. Водночас у сфері інвестування в Україні існують значні диспропорції, викликані зовнішніми та національними протиріччями і дисбалансами у регулюванні та контролі міжнародного руху капіталу. Існуюча структура джерел інвестування не стимулює розвиток промисловості України, саме тому необхідно визначити напрями вдосконалення інвестиційної безпеки галузей вітчизняної промисловості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні аспекти забезпечення інвестиційної безпеки набули висвітлення у наукових працях Л.А. Горошкової [1,2], В.І. Кириленка [6], С. Мошенського [7], М.М. Недашківського, К.Ю. Подгорної [8], Н.М. Побережної [9]. Особливості забезпечення інвестиційної

безпеки України в умовах транснаціоналізації та глобалізації світової економіки були досліджені В.Ю. Єдинак [4], С.І. Ткаленко [10]. Доцільним видається заповнення прогалини у наукових підходах до галузевих вимірів інвестиційної безпеки.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування та систематизація основних шляхів підвищення інвестиційної безпеки галузей промисловості України.

Виклад основного матеріалу. У Законі України «Про основи національної безпеки» від 19.03.2004 р. інвестиційну безпеку визначено як рівень національних та іноземних інвестицій, що здатен за умови їх оптимального співвідношення забезпечити довгострокову позитивну економічну динаміку за належного рівня фінансування науково-технічної сфери, освоєння інноваційної інфраструктури та адекватних інноваційних механізмів [5].

Інвестиційну безпеку також розглядають як процес забезпечення стану інвестиційної сфери, за якого економіка здатна досягнути і підтримувати рівень інвестиційних ресурсів із метою забезпечення сталого розвитку, зрос-

тання конкурентоспроможності національної економіки та добробуту населення [6].

Стан інвестиційної безпеки є індикатором наявних в країні інвестицій та їх оптимального розподілу між різними сферами та секторами економіки. При цьому інвестиції мають два основні джерела надходження: внутрішні та зовнішні інвестиції. Внутрішні являють собою заощадження окремих домогосподарств, що акумульовані у фонди та спрямовані в інвестиційні проекти та інвестиційні ресурси організацій як один зі складників їхньої фінансово-господарської діяльності – інвестиційної діяльності. Важливе значення мають зовнішні джерела інвестування.

Інвестиційна безпека галузі визначається, з одного боку, привабливістю підприємств галузі для внутрішніх і зовнішніх інвесторів, а з іншого – здатністю до ефективного використання залучених інвестиційних ресурсів.

Л.А. Горошкова [1; 2] визначає інвестиційну безпеку галузі як оптимальне співвідношення рівня національних та іноземних інвестицій, що здатне забезпечити довгострокову позитивну економічну динаміку галузі.

Інвестиційна безпека галузі вимірюється оптимально необхідним для її продуктивного розвитку обсягом залучених інвестицій, що дає змогу підприємствам галузі ефективно розвиватися та мати довгострокову позитивну динаміку зростання, забезпечує впровадження інновацій та активізацію промислово-технічного розвитку галузі, підвищення рівня конкурентоздатності підприємств на зовнішньому та внутрішньому ринках.

Реалізація масштабних довгострокових інвестиційних проектів окремих галузей дає потужний імпульс розвитку економіки загалом, підвищує роль держави на міжнародній арені серед країн-партнерів.

Стан та рівень інвестиційної безпеки залежить від цілої низки факторів:

- створення у країні сприятливого інвестиційного клімату, необхідного для залучення інвестицій;
- сформованості інституційного та нормативного правового законодавчого забезпечення;
- наявності портфеля перспективних проектів, що потребують інвестування;
- розвиненості у країні суб'єктів інвестиційної діяльності;
- наявності програм стимулювання інвестиційної діяльності та державної підтримки;
- можливості до акумулювання внутрішніх інвестиційних ресурсів;
- стану законодавчого поля країни для залучення зовнішніх інвестиційних ресурсів;
- політичної та економічної стабільності.

Одним із негативних факторів, що суттєво впливає на рівень інвестиційного складника економічної безпеки галузі, є значне погіршення стану основних фондів та виробничих

потужностей підприємств галузей економіки та дисбаланс у структурі інвестицій, оскільки переважна їх частина спрямована на низько- та середньотехнологічні галузі, на структури фінансового сектору та сектору торгівлі, при цьому високотехнологічні галузі практично не мають інвестиційних ресурсів і, відповідно, можливості для масштабної модернізації та потужного інноваційного розвитку, внаслідок чого в галузях зберігається низькотехнологічна структура виробництва, відсутній необхідний рівень капіталомісткості. Світовий досвід показує, що критична маса інвестицій здатна впливати на економічну динаміку, а між інвестиційним періодом значних капіталовкладень та активним розвитком виробництв окремих галузей, що отримали ці інвестиції, існує суттєвий часовий лаг, відповідно, вкладений сьогодні інвестиційний капітал дасть суттєвий поштовх розвитку економіки тільки в довгостроковий часовий перспективі.

За дослідженням фахівців, якщо показник нагромадження капіталу менше 10% ВВП, то економічний розвиток відсутній. Так, для України він має становити 25–30% ВВП [4; 11].

Основними загрозами, що значно впливають на рівень інвестиційного складника економічної безпеки галузі, є:

- відсутність керованості процесу перетікання капіталів та сприятливого інвестиційного клімату;
- порушення пропорцій між споживанням та нагромадженням, що не дає змоги задіяти внутрішні інвестиційні ресурси;
- відсутність інституційного забезпечення процесів акумулювання та залучення внутрішніх інвестиційних ресурсів та інфраструктури, необхідної для перетікання капіталів;
- недостатній розвиток фондового ринку та інститутів спільного інвестування;
- низька якісна структура іноземних інвестицій, зокрема, відсутність інноваційної спрямованості інвестицій;
- системне руйнування банківської системи країни;
- недостатній приріст інвестицій в основний капітал промислових підприємств;
- зниження частки нагромадження капіталів у ВВП;
- висока вартість залучення ресурсів;
- недостатній рівень інвестування в нематеріальні активи та слабкий рівень захисту приватної власності та інвесторів;
- активізація шахрайських схем із незаконним привласненням інвестованих ресурсів;
- падіння обсягів виробництва і динаміки розвитку світових ринків внаслідок світової економічної кризи;
- значна залежність від кон'юнктури міжнародних товарних та фінансових ринків;
- низький рівень конкурентоспроможності продукції вітчизняних галузей;

– значний зовнішній борг країни та вагомі обсяги короткострокових зобов'язань у його структурі;

– неефективність економічної структури країни та значні ресурсні витрати виробництв на підприємствах провідних галузей країни;

– значна частка іноземного капіталу в структурі банківського капіталу;

– недостатня мобільність та обсяг внутрішніх ресурсів, необхідних для формування інвестицій;

– відсутність необхідних умов для активізації механізмів акумулювання заощаджень та спрямування їх в інвестиції;

– вплив іноземних ТНК на підприємства вітчизняних галузей;

– фактори політичної нестабільності, що значно знижують рівень економічної безпеки галузей.

Інвестиційна безпека галузі значною мірою залежить від тенденцій світового розвитку галузі, активності спрямування іноземних інвестицій та розвиненості інститутів внутрішнього інвестування. Світова тенденція засвідчує, що активну та високоприбуткову динаміку розвитку мають наукомісткі високотехнологічні галузі, що мають високий рівень прибутковості та короткий термін окупності вкладених інвестицій. Необхідні інвестиції в основному акумулюються через структури венчурного фінансування, що, на жаль, в нашій країні є нерозвиненими. Таким чином, значна частина інвестицій, що могли би бути спрямованими на розвиток вітчизняних високотехнологічних галузей, є незадіяними.

У таблиці 1 наведені цифри стосовно прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу та майна), вкладених в економіку України впродовж 2010–2017 рр. Найбільший приріст ПІІ економіка України відчула у 2011 р., а найбільший спад припав на 2015 р. На початок 2017 р.

динаміка була позитивною, однак недостатньо високою для повернення показників 2010 р.

Структура прямих іноземних капіталовкладень в економіку України станом на 1.01.2017 р. представлена такими країнами, як Кіпр – із часткою 25,7% у 2017 р., Нідерланди (15,3%) та Німеччина (4,3%). Домінування інвестицій із Кіпру свідчить про збільшення потоку тінювого фінансового капіталу українського походження, що, прийшовши через зони, вільні від оподаткування, повертається до країни у вигляді прямих інвестицій. Зросла також частка ПІІ з Російської Федерації – з 4,9% у 2010 р. до 11,6% у 2017 р., незважаючи на складні політичні відносини між Україною та РФ, проте скорочуються інвестиції з провідних країн ЄС – Німеччини та Нідерландів.

Проблематика інвестиційного складника економічної безпеки галузі значною мірою пов'язана з такими викликами, як:

– по-перше, неспроможність галузей та підприємств, що їх формують, самостійно акумулювати внутрішні інвестиційні ресурси країни та залучати їх у процес власного розвитку через державні програми та інститути;

– по-друге, зростання впливу іноземного капіталу на економіку підприємств окремих галузей та економіку країни загалом у результаті залучення інвестицій у формі прямого іноземного інвестування власного капіталу підприємств. Відбувається перерозподіл прав власності між вітчизняними та іноземними співвласниками, що не завжди на користь вітчизняним підприємствам, приводить до втрати їх автономності та загалом до послаблення економічної незалежності країни;

– по-третє, залучення прямих іноземних інвестицій, їх обсяг та динаміка значною мірою залежать від політичної ситуації, ескалації соціальної напруги, стану світової економіки та економічних криз у світовому господарстві, що

Таблиця 1

Структурна й динаміка прямих іноземних інвестицій в економіку України, млн. дол. США та %

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Обсяги ПІІ	38 992,9	45 370,0	48 197,6	51 705,3	53 704,0	40 725,4	36 154,5	37 655,5
Динаміка, у %	100	116	106	107	104	76	89	104
Кіпр	8603.1	9620.5	12700.8	15907.7	17725.6	12769.4	10239.5	9691.6
Нідерланди	7461.3	11389.8	9323.8	8727.6	9007.5	6986.7	6184.7	5753.9
Німеччина	6009.6	5001.2	5329.8	4496.3	2908.4	2105.2	1598.2	1606.6
Російська Федерація	1900,2	2692,7	2876,1	3040,5	3525,9	2338,9	3036,9	4349,8
Структура інвестиційних надходжень в Україну, у %								
Кіпр	22.1	21.2	26.4	30.8	33.0	31.4	28.3	25.7
Нідерланди	19.1	25.1	19.3	16.9	16.8	17.2	17.1	15.3
Німеччина	15.4	11.0	11.1	8.7	5.4	5.2	4.4	4.3
Російська Федерація	4,9	5,9	6,0	5,9	6,6	5,7	8,4	11,6

Джерело: складено автором на основі [3]

підсилюють фактори залежності вітчизняної економіки від негативних загальносвітових економічних тенденцій.

Під час розгляду інвестиційного складника економічної безпеки важливими напрямками є дослідження структури інвестицій за секторами економіки, їх обсягу та динаміки, співвідношення між нагромадженням та споживанням, якості інвестиційного забезпечення, тенденцій світового економічного розвитку галузей та інвестиційної привабливості галузей.

Важливим для підвищення рівня інвестиційної безпеки та залучення необхідного обсягу та якості інвестицій є розвиток інноваційної безпеки, зокрема, підтримка та спрямування зусиль на розроблення фундаментальних і прикладних НДДКР, підготовку до комерціалізації перспективних та інноваційних проектів, що є носіями базових радикальних новацій як для окремих галузей, так і для світового технологічного розвитку.

Міжнародний рух капіталу являє собою виокремлення певної частки капіталу країни та переміщення, спрямування його у бізнес-сферу та виробництво іншої країни з метою отримання прибутку від капіталовкладень. У результаті переміщення вкладеного капіталу відбувається формування зустрічного фінансового потоку, що формується в результаті отриманих доходів та повертається власнику капіталу. Соціально-економічний прогрес країни, темпи її економічного зростання та міжнародний статус значною мірою залежать від обсягів та структури іноземного інвестування, векторів та динаміки руху капіталу. Безпека у сфері руху міжнародного капіталу забезпечується тим, що іноземне інвестування значною мірою підвищує рівень конкурентоздатності країни-інвестора. Капітал найчастіше спрямовують із метою скорочення виробничих витрат (вартість сировини, трудових, енергоресурсів тощо). Рух міжнародного капіталу пов'язаний із функціонуванням на світових ринках ТНК – транснаціональних корпорацій. Розміщуючи капітали в різних країнах, ТНК оцінюють наявні загрози та небезпек, політичні, суспільні, економічні умови функціонування ринку певної країни, оцінюють інвестиційний клімат та приймають рішення про розміщення капіталу та інвестування в їх галузі.

У післякризовий період складних економічних трансформацій посилюється рівень міжнародної конкуренції за ринки капіталу та іноземних інвестицій. Світовий досвід свідчить про позитивну динаміку розвитку галузей країн, що приймали значні обсяги іноземних інвестицій, особливо у розвитку наукомістких галузей та випуску науково-технічної продукції.

Щодо руху капіталу між країнами, то посилюється конкуренція за його залучення як один з інструментів активізації економічного стану країни та підняття рівня конкурентоздатності її галузей. При цьому національні уряди запроваджують певні спеціальні умови для залучення

та діяльності іноземних інвесторів. Інвестори вважають східноєвропейські країни привабливими для інвестицій через наявність у них багатьох природних ресурсів, дешевої та кваліфікованої робочої сили, наближеності до ринку ЄС та загального потенціалу ринку. Незважаючи на наявні позитивні фактори внаслідок використання такого капіталу, економічна безпека галузі має посилення дії загроз та небезпек, що виникають під час залучення іноземних інвестицій.

Отже загрозами економічній безпеці галузі у сфері іноземних інвестицій та міжнародного руху капіталу є:

- інертність, відсутність і недостатня активність процесу залучення іноземного капіталу на рівні країни та окремих галузей;
- нецільове використання залученого капіталу, корупція та розкрадання інвестиційних ресурсів, ненадходження їх до рівня підприємств галузі;
- зростання зовнішньої неповерненої заборгованості внаслідок залучення зовнішніх інвестиційних ресурсів;
- відсутність можливості самостійного розподілу та спрямування інвестиційних ресурсів у межах пріоритетів розвитку галузі та її підприємств;
- падіння обсягів та темпів залучення іноземного капіталу;
- зростання вартості іноземного капіталу та наявні небезпечні умови його залучення;
- зростання частки приватної іноземної власності в загальному капіталі галузей;
- прямий чи опосередкований вплив іноземних донорів на суспільні, економічні та політичні процеси в галузі, державі;
- недосконалість вітчизняного законодавства;
- посилення залежності галузей вітчизняної економіки від іноземного капіталу;
- посилення структурних диспропорцій у розвитку вітчизняної економіки (зростання високоприбуткових галузей із погляду інвестицій та занепад менш прибуткових);
- технологічна та технічна залежність підприємств галузі від ТНК;
- відсутність контролю за процесами ціноутворення у філіях міжнародних компаній;
- ефект «витіснення» іноземним виробництвом вітчизняних товаровиробників певних галузей внаслідок домінування та наявності значного капіталу;
- можлива повна чи часткова втрата підприємствами галузі внутрішнього ринку;
- зловживання режимом ліберального економічного контролю та переведення у країну ресурсно-витратних та «брудних» виробництв;
- небезпека відтворення сировинної спеціалізації країни;
- вимивання з обігу підприємств галузей фінансових ресурсів та посилення процесів нелегального вивезення капіталу.

Висновки. Безпека галузі у сфері міжнародного руху інвестиційного капіталу – це такий процес залучення та використання іноземного капіталу, який дає змогу максимально ефективно та безпечно використати іноземний капітал із метою підвищення економічного, технічного, технологічного рівня виробництва галузі з метою як підвищення рівня конкурентоспроможності продукції галузі на міжнародному ринку, так і стимулювання її подальшого динамічного розвитку. Процес залучення та вико-

ристання інвестиційних ресурсів має вагомe значення для економічної безпеки галузей, оскільки активізує розвиток виробництва та збут промислової продукції, а з іншого боку – несе загрози, пов'язані зі втратою окремими галузями країни економічної, суспільної та політичної незалежності через втрату права власності та спроможність самостійно визначити пріоритети розподілу інвестиційних ресурсів, отриманих від них доходів та напрямів їх подальшого використання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Горошкова Л.А. Аналіз детермінант економічної безпеки галузей національного господарства / Л.А. Горошкова // Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Г. Сковороди. Переяслав-Хмельницький. 2012. № 19(1). С.87–96.
2. Горошкова Л.А. Інвестиції як фактор розвитку науково-технологічної складової економічної безпеки галузей реального сектора економіки України / Л.А. Горошкова // Збірник наукових праць міжнародної науково-практичної конференції І Фінансова система держави: проблеми і перспективи розвитку. К.: ДМЦ Центр, 2011. – С. 21–23.
3. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua.
4. Єдинак В.Ю. Аналіз інвестиційної складової економічної безпеки України в умовах глобалізації та транснаціоналізації національної економіки / В.Ю. Єдинак // 2013. № 4(9). С. 93 URL:100.
5. Закон України «Про основи національної безпеки України» : із змінами, внесеними згідно із Законом № 3200-IV (3200-15) від 15 грудня 2005 р., ВВР. 2006. № 14. С. 116 // Відомості Верховної Ради України. 2003, № 39. С. 351.
6. Кириленко В.І. Інвестиційна складова економічної безпеки/ В.І. Кириленко. К.: КНЕУ, 2005. 232 с.
7. Мошенський С. Інвестиційна безпека в системі забезпечення економічної безпеки держави: поняття, категорії, сутність / С. Мошенський // Збірник наукових праць молодих вчених ТНЕУ Наука молода. 2008. № 10. С. 166–171.
8. Недашківський М.М., Подгорна К.Ю. Інвестиційна безпека України в сучасних умовах / М.М. Недашківський, К.Ю. Подгорна // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби. 2012. № 1. С. 274–280.
9. Побережна Н.М. Інвестиційна складова економічної безпеки / Н.М. Побережна // Вісник НТУ «ХПІ». 2013. № 67(1040). С. 179–185.
10. Ткаленко С.І. Інвестиційна безпека в умовах глобалізації фінансових потоків [Електронний ресурс] / С.І. Ткаленко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2010. № 1. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/ejournals/znprnudps/2010_1/pdf/10tsioff.pdf.
11. Україна в 2007: внутрішнє та зовнішнє середовище та перспективи розвитку: Експертна доповідь. К.: НІСД, 2007. 264 с.